

**Ware liefde of ziet een ander jou niet
staan? : Een studie naar
stigmatisering van jongeren met een
visuele beperking.**

Dieuwke E. Kluvers
Studentnummer: 2110040
Begeleider: Dr. S. Kef
Bachelor-these Pedagogische Wetenschappen
Faculteit Psychologie & Pedagogiek
Vrije Universiteit, Amsterdam
Juni 2013

Afbeelding: Brooke Kylee | march 16, 2016
<http://otife.com/love-is-blind-crazy-frankenstein-hd-wallpaper/>
verkregen op 25 juni 2013

Abstract

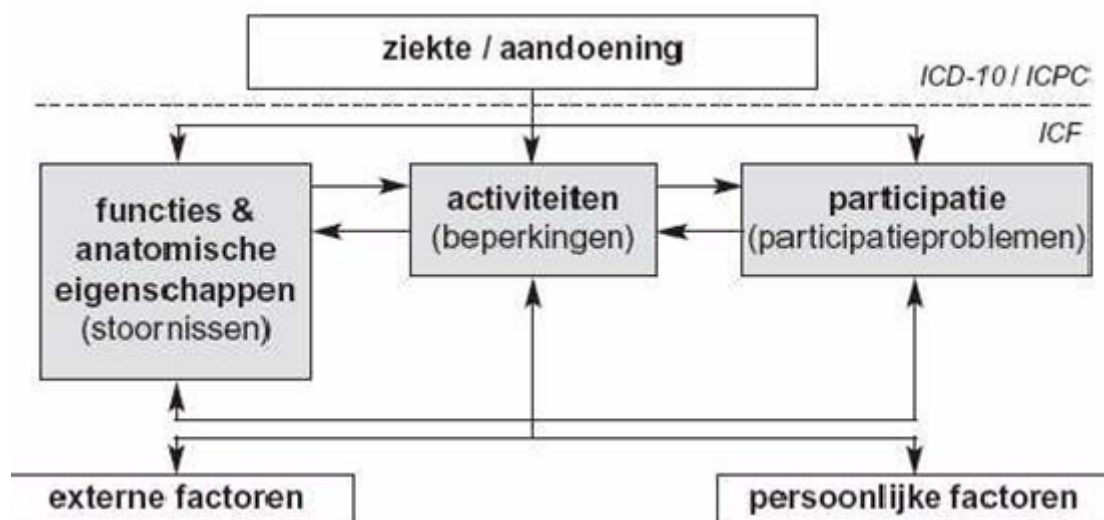
This Bachelor thesis reports on a study about stigmatization of young adults with a visual impairment. We have examined the stigmatization of people with a visual impairment compared to citizens without a visual impairment. It is also questioned whether citizens without visual impairment thought it was a problem to have a relationship with someone with visual impairment. Besides these two questions concerning citizens without a visual impairment, this study also addresses questions concerning young adults with a visual impairment. We examined the feeling of being stigmatized among the young adults. Therefore this study consists of two samples. The first sample was a convenience sample taken from several crowded places around Amsterdam and several high schools. The sample consisted of 504 Dutch participants who were aged between 14 and 59. The participants filled in a self-report, containing questions about how they feel and think about people with a visual impairment and one question about having a romantic relationship. There were 3 conditions: one with a picture of a happy person; one with a picture of a helpless person with a cane and a dog; and one without picture. Results of the questionnaire revealed that there was a significant difference between the condition with the happy picture and the condition with helpless person, on the degree of stigmatisation. Furthermore there was a significant correlation that indicated that people who were more stigmatizing, would rather not have a relationship with someone with a visual impairment.

The second sample consisted of 290 young adults with a visual impairment, who were participating in the longitudinal study of Kef (2006). Their ages ranged between 20 and 38. This research examined the relationship between acceptance of the impairment, severity of the impairment, sense of being stigmatized and if they had a partner. Results of the correlation analyses revealed that young adults who felt less stigmatized, accepted their impairment more. Even though there are some methodological flaws, this study shows the need for more knowledge about stigmatization. Therefore we would like to recommend future research to develop better methods to test the degree stigmatization and to study the constructs that have effect on the level of stigmatization by citizens without a visual impairment.

Inleiding

In de meeste westerse landen wordt de adolescentie gezien als de overgang tussen de kindertijd en jongvolwassenheid. Hierbij moet de adolescent een aantal ontwikkelingstaken tot een goed einde brengen om zijn of haar identiteit te ontwikkelen (Erikson, 1968). Conflicten die er zijn lijken de dyadische relatie tussen de adolescent en moeder te reorganiseren aan de hand van interactiepatronen en onderhandelingen om zodoende de relatie opnieuw vorm te geven (Van der Giessen, Branje, Frijns & Meeus, 20013). Een veilige gehechtheidsrelatie blijft dan ook in deze ontwikkelingsfase van belang. Vanuit een veilige basis is er voor de adolescent ruimte om te exploreren en kan het de autonomie ontwikkelen. Deze twee factoren, autonomie en veilige gehechtheid, zijn nodig voor een goede psychosociale ontwikkeling (Noom, Dekovicâ & Meeus, 1999). Naast ontwikkeling van autonomie neemt de interesse in intieme, romantische en seksuele relaties toe (Sharabine, Gershoni & Hofman, 1981; Richards, Crowe, Larson & Swarr, 1998). De seksuele ontwikkeling is voor adolescenten een belangrijk aspect van het onafhankelijk worden (Miller & Benson, 1999). Voor de meeste jongeren is dit een natuurlijk proces en verloopt zonder enige problemen. Maar wat als je niet goed kunt zien door een visuele beperking; ziet een ander jou dan wel staan? Uit eerder onderzoek kwam al naar voren dat gezondheidsproblemen en beperkingen, zoals het hebben van een visuele beperking, een bedreiging vormen voor de kwaliteit en het onderhouden van relaties met vrienden en familie. Terwijl tegelijkertijd deze relaties een belangrijke rol spelen bij het accepteren en om leren gaan van de beperking (Kef, 1999).

Alvorens verder te gaan met de overige thema's in dit onderzoek is het van belang eerst te definiëren wat een visuele beperking precies inhoudt. De World Health Organisation (WHO) omschrijft in de International Classification of Diseases 10th edition (ICD-10) een visuele beperking als volgt (WMO, 2006): er is sprake van blindheid bij een visus van minder dan .05 in het beste oog na beschikbare correctie, of bij een gezichtsveld van minder dan 10 graden rond de centrale as. En van slechtziendheid is sprake bij een visus gelijk aan of beter dan .05 en minder dan .3, of een gezichtsveld dat meer is dan 10 graden maar minder dan 30 graden rond de centrale as. Maar niet alleen de beperking zelf is van invloed op functioneren, het is veelal een wisselwerking van verschillende componenten. Het Internationale Classificatie van het menselijke Functioneren model (ICF-model) van de WHO geeft hiervoor handvatten (WHO, 2002). Het ICF-model beschrijft het functioneren van mensen met een beperking en hoe zij omgaan met deze beperking. In het ICF-model zijn de termen geordend in twee delen, namelijk het menselijk functioneren en de problemen daarmee en externe- en persoonlijke factoren. Elk deel is opgebouwd uit twee componenten (zie figuur 1).

Figuur 1. Het Internationale Classificatie van het menselijke Functioneren model (WHO, 2002)

De afgelopen decennia is er in de zorg een omslag gaande met integratie als kernbegrip. Patiënten werden cliënten, die de zorg kregen die zij nodig hadden in plaats van de zorg die het instituut aanbood en voorzieningen situeerde zich in de woonwijken. In het regulier onderwijs werd met de invoering van het “samen naar school beleid” in 1990 en het persoonsgebonden budget in 1996 getracht kinderen zoveel mogelijk naar een “gewone” school te laten gaan. De wetenschap haakte in op deze integratieslag. Onderzoek werd gedaan naar de psychosociale ontwikkeling, sociale netwerken en opvoeding van jongeren met een visuele beperking om deze beter in kaart te krijgen (Kef, 2006; Kef, 2011). Hierbij werden meerdere paden voor succesvolle sociale participatie geïdentificeerd en interventies ontwikkeld om deze jongeren de juiste handvatten te geven om succesvol deel te kunnen nemen aan de maatschappij. Fysieke aanwezigheid en het kunnen vinden van de geboden diensten in de samenleving alleen zijn niet voldoende om te kunnen spreken van integratie (Van Gennep, 1989). Integratie impliceert namelijk ook het deelnemen aan het sociale leven en geaccepteerd worden als volwaardig persoon met gelijke rechten (Van Gennep, 1989).

Vanaf 1994 loopt er naar het psychosociaal functioneren en sociale contacten van jongeren met een visuele beperking in Nederland een grootschalig longitudinaal onderzoek, onder leiding van Kef. Naast het grootschalige longitudinale onderzoek zijn er ook meerdere deelonderzoeken geweest, waarbij het hebben van romantische en seksuele relaties door jongeren met een visuele beperking centraal staat. Uit het grote onderzoek kwam naar voren dat voornamelijk het sociale leven van jongeren met een visuele beperking onderdruk lijkt te staan (Kalksma, 2005; Kef, 2006; Kef, 2011). Uit dit onderzoek blijkt dat deze jongeren kleinere sociale netwerken hebben en dat dit vaak niet te maken heeft met de problemen met visuele vaardigheden, maar meer met vooroordelen en onbegrip die jongeren vanuit de maatschappij ervaren. Als de bredere context negatief reageert op

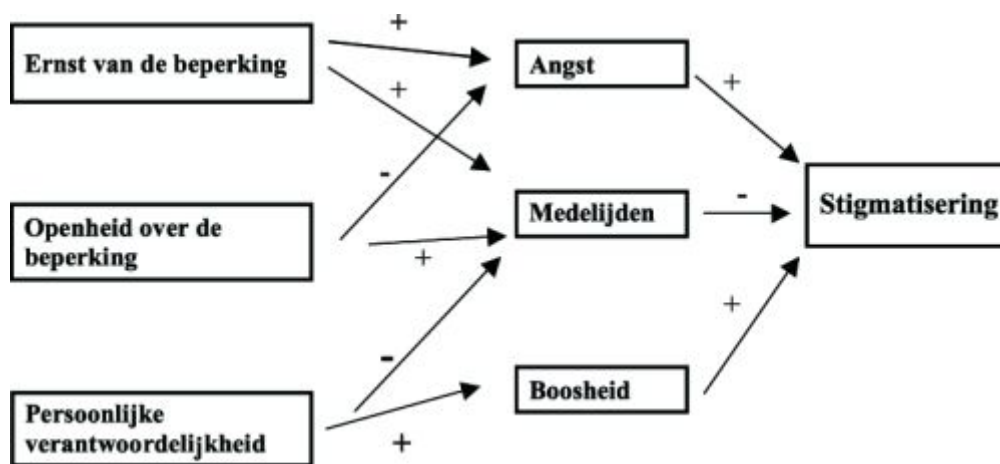
deze adolescenten die hoopvol terug worden gestuurd in de maatschappij met een verse interventie op zak, is dit frustrerend voor de jongere en leidt dit tot sociale isolatie (Kef, 2011).

Sociale participatie is een term die vaak in het nieuws en in de politiek terug komt als het gaat over mensen met een beperking of ouderen. Maar wat houdt het nou eigenlijk in? In de literatuur wordt sociale participatie omschreven als de mate waarin een persoon betrokken is bij- en bijdraagt aan activiteiten in interactie met anderen in de maatschappij en/ of gemeenschap (Levasseur, Richard, Gauvin, & Raymond, 2010). Daarnaast betreft sociale participatie het op een voor de persoon zinvolle manier vervullen van verschillende rollen, zowel op maatschappelijk als op sociaal vlak (Cardol, Vervloet & Rijken, 2005). Sociale participatie wordt als een belangrijke determinant gezien voor welbevinden, waarop door middel van interventie invloed uit te oefenen valt (Levasseur, Desrosiers, & St-Cyr Tribble, 2008).

Tegenover sociale participatie staat sociale isolatie. Jongeren met een visuele beperking brengen over het algemeen minder tijd actief door met leeftijdsgenoten (Kef, 2006). Door actief met anderen om te gaan leer je sociale vaardigheden. Jongeren met een visuele beperking blijken lager te scoren op sociale competenties (Looijestein, 2004; Kef, 2006). Deze vaardigheden zijn ook nodig bij het aangaan van vriendschappen en intieme relaties. Problemen bij deze relaties werken door tot in de jongvolwassenheid. Het blijkt dat jongeren die hier in de adolescentie problemen mee ervaren minder tevreden zijn met hun contacten en romantische relaties in de jongvolwassenheid (Kef, 2004). Het blijkt namelijk dat liefde niet blind is (Kef & Bos, 2006). Het maakt uit of je een beperking hebt of niet, wat leidt tot moeilijkheden in de interactie met peers, het starten van seksueel gedrag en experimenteren met seksualiteit door jongeren met een visuele beperking. Jongeren hebben gemiddeld minder ervaringen en doen pas op latere leeftijd deze ervaringen op (Tielen, 2008). Er zijn aanwijzingen gevonden dat adolescenten die een gezonde psychosociale ontwikkeling doormaken eerder ervaringen met relaties en seksualiteit opdoen (Altaliede, Bendel & Schmidt, 2008). In ditzelfde onderzoek werd ook gevonden dat jongeren die zich aanvaardt voelen op jongere leeftijd hun eerste verkering hebben. Daarentegen kan een tekort aan ervaringen op den duur weer leiden tot een verminderde kans op langdurige relaties, waardoor jongeren met een visuele beperking op den duur minder vaak getrouwd zijn dan leeftijdsgenoten zonder visuele beperking (Gold, Shaw & Wolffe, 2010).

Sociale participatie wordt bemoeilijkt door stigma's die in de maatschappij kunnen heersen. Een stigma is een subjectief en negatief label dat aan een persoon of groep wordt gehangen op basis van een afwijkend of ongewenst kenmerk. Dit kenmerk maakt de persoon of groep tot iemand die afwijkt, beperkt of gebrandmerkt is (Jones et al., 1984; Van Dale, 2009). Stigmatisering komt tot uiting in gedrag zoals bedreiging, verwerping, vermijding, afkeer, minachting en ongemak (Hebl, Tickle & Heatherton, 2000; Bos, 2001).

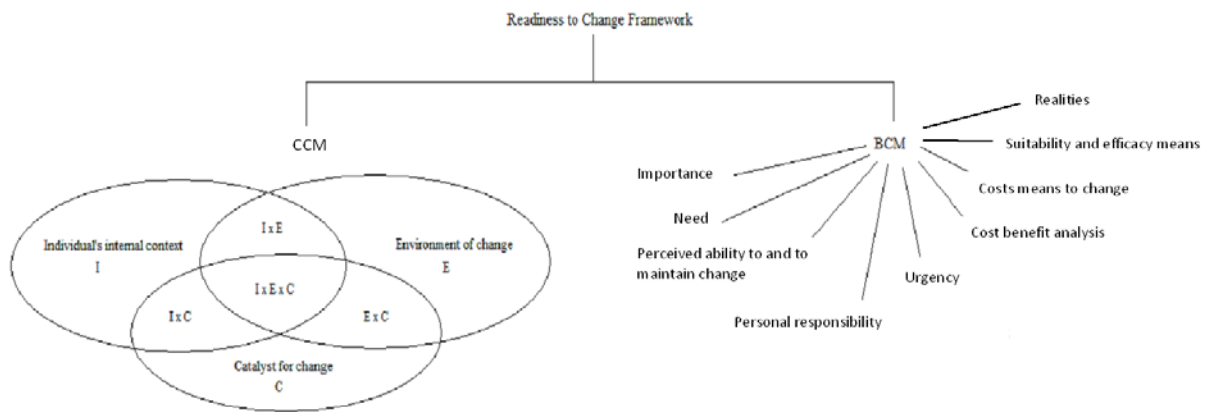
Mensen met een visuele beperking kunnen het gevoel hebben gestigmatiseerd te worden (Kalksma, 2005; Kef, 2006). Eerdere onderzoeken hebben laten zien dat de beperking centraal komt te staan voor de persoon en dat alle andere kenmerken die de persoon bezit overschaduwd worden (Goffman, 1963). Daarbij komt dat een beperking zowel negatieve als positieve reacties kan oproepen bij omstanders, er ontstaat een discrepantie tussen het gevoel te willen helpen en de neiging om de persoon met de beperking te willen vermijden. Deze ambivalente gevoelens leiden veelal tot negatief en gespannen gedrag (Dijker & Koomen, 1996). Deze wisselwerking tussen verschillende factoren is schematisch weergegeven in figuur 1.

Figuur 2. Model van stigmatisering van mensen die blind of slechtziend zijn (Fiesler, Lechner & Bos, 2008).

Het Readiness to Change Framework (RCF) geeft een conceptualisering met betrekking tot de bereidheid om te veranderen en identificeert de kernbegrippen op dat gebied (Burrowes & Needs, 2009). Hierbij worden er twee modellen geïdentificeerd (zie figuur 3). In het Context of Change model (CCM) worden daarop drie factoren onderscheiden die potentieel van invloed zijn op de bereidheid van een persoon om te veranderen. n kunnen zodoende gebruikt worden om inzicht te krijgen waarom een individu, al dan niet, bereid is om te veranderen. De hoofdcomponenten van dit model zijn het individu, een katalysator voor verandering en de omgeving van verandering. Deze factoren kunnen zowel direct en als interactie invloed hebben op de bereidheid om te veranderen (Burrowes & Needs, 2009). Bij jongeren met een visuele beperking zouden verschillende interventies gezien kunnen worden als katalysator.

Het Barriers of Change model (BCM) is de tegenpool van het CCM (Burrowes & Needs, 2009). Het BCM vormt de obstakels tussen de persoon en veranderingsgedrag (Burrowes & Needs, 2009). Voor jongeren die de interventies krijgen kan stigmatisering zo een obstakel vormen (Kef, 2011).

Figuur 3. Readiness to Change Framework (Burrowes & Needs, 2009)

Een andere barrière zou gevormd kunnen worden door de mate waarin iemand zijn visuele beperking accepteert. Zelfacceptatie verwijst naar de waardering die wij voor onszelf hebben en het algehele gevoel een waardevol persoon te zijn (Tafarodi & Milne, 2002), bij deze zelfacceptatie hoort ook het accepteren van een beperking. Acceptatie van de visuele beperking maakt onderdeel uit van een proces van aanpassing (Tuttle & Tuttle, 2004). Dit proces is op te delen in twee delen, namelijk verwerking en acceptatie/aanpassing, die vervolgens op hun beurt weer onder te verdelen zijn in verschillende fases. Echter dit proces is niet hiërarchisch, dat wil zeggen dat de fasen niet perse in deze volgorde doorlopen moeten worden of dat de ene fase afgesloten moet worden alvorens een volgende fase gestart kan worden. De volgende zeven fase zijn te onderscheiden (Tuttle & Tuttle, 2004): Trauma, fysiek of sociaal; Rouw en terug trekking; Depressie; Herwaardering; Coping en mobilisatie; Zelfacceptatie en zelfwaardering. Mensen die zichzelf accepteren hebben geleerd alle aspecten van zichzelf te accepteren, zowel positief als negatief. Het is belangrijk dat iemand erkent dat iedereen sterke en zwakke punten heeft. Daaruit kan ook acceptatie van de visuele beperking plaatsvinden (Tuttle & Tuttle, 2004). Het zelf accepteren en het van jezelf houden staat in relatie met accepteren en houden van, van anderen (Tuttle & Tuttle, 2004). Het is een essentieel onderdeel van het hebben en onderhouden van een gezonde relatie.

Eerdere onderzoeken hebben vooral gekeken naar het gevoel van gestigmatiseerd worden bij jongeren (Kalksma, 2005; Kef, 2006; Kef, 2011). Hieruit kwam naar voren dat deze jongeren stigmatisering ervaren, dat zij een sterkere drang hebben om geaccepteerd te worden en dat dit een extra sociale barrière is (Gold, Shaw & Wolffe, 2010; Lewis & Wolffe, 2006; Wolffe, 2000). De aanbeveling was dan ook om te kijken hoe de maatschappelijke context kijkt naar mensen met een visuele beperking en hier de interventies op af te stemmen. Er blijkt dat hier nog een gat in kennis aanwezig is (Kalksma, 2005; Kef, 2006; Kef, 2011).

In huidig onderzoek is daarom gekeken naar de stigmatisering rondom mensen met een visuele beperking. Om zo een beter inzicht te krijgen in de reacties van ziende mensen in hun contact met jongeren met een visuele beperking. Daarnaast is er in het bijzonder ingezoomd op de vooroordelen rondom romantische relaties van mensen met een visuele beperking. Dit omdat, zoals eerder aangegeven, de seksuele ontwikkeling voor adolescenten een belangrijk aspect van het onafhankelijk worden is (Miller & Benson, 1999). Hierop aansluitend werd de volgende hoofdvraag geformuleerd: is er sprake van stigmatisering door goedziende burgers ten aanzien van mensen met een visuele beperking (VB)? Daarbij werd speciale aandacht gegeven aan de vraag of goedziende burgers het een probleem vonden om een romantische partner te hebben met iemand met een visuele beperking. Deze vragen werden onderzocht bij goedziende burgers. Daarnaast werd er bij jongvolwassenen met een visuele beperking onderzocht hoe het gevoel gestigmatiseerd te worden gerelateerd was aan het hebben van een romantische partner. Hoe de ernst van de beperking invloed had op het gevoel gestigmatiseerd te worden. Wat het verband was tussen stigmagevoel van jongvolwassenen met een VB op het moment dat zij hun beperking meer accepteerden en vervolgens hoe acceptatie van de beperking in verband stond met het hebben van een romantische partner.

Er is nog weinig bekend over stigmatisering van mensen met een visuele beperking. Toch geven jongeren met een visuele beperking aan het meeste last te hebben van het gevoel anders te zijn (Kef, 2011). En het onderzoek dat voorhanden is liet al zien dat de ernst van de visuele beperking leidt tot meer stigmatisering (Fiesler, Lechner & Bos, 2008). Daarop aansluitend was de verwachting dat er sprake is van stigmatisering door goedziende burgers ten aanzien van mensen met een visuele beperking. Hierbij waren er drie condities (vrolijk plaatje, zielig plaatje geen plaatje) waarbij gebruik gemaakt werd van een priming effect. Er werd verwacht dat er een verschil zou zijn tussen de verschillende condities. Waarbij er in de conditie met het vrolijke plaatje minder stigmatisering zou plaats vinden dan in de conditie met het zielige plaatje. Verder werd er verwacht dat minder stigmatisering zou betekenen dat participanten het minder een probleem vonden om een relatie te hebben met iemand met een VB. Tot slot was de verwachting dat goedziende burgers in de conditie met het vrolijke plaatje minder problemen zouden hebben met een partner met een visuele beperking dan in de conditie met het zielige plaatje. Dit in overeenstemming met het eerder besproken onderzoek van Fiesler et al. (2008).

Vervolgens werd er verwacht dat jongvolwassen met VB die zichzelf meer accepteerden minder het gevoel hadden gestigmatiseerd te worden. Eerder onderzoek liet al zien dat mensen met obesitas zichzelf minder accepteerden als gevolg van het gevoel te hebben gestigmatiseerd te worden (Caar & Friedman, 2005). Verder werd verwacht dat jongeren met een VB die zichzelf meer accepteerden vaker een romantische partner hadden. Dit is nog niet eerder onderzocht, maar eerder

viel al te lezen dat mensen die zichzelf meer accepteren meer openstaan voor contact met andere (Tuttle & Tuttle, 2004). Daarbij was de verwachting dat jongvolwassenen die zichzelf meer accepteerden, ook meer zelfvertrouwen hadden. Degryse (2008), vond eerder al een positief verband tussen zelfvertrouwen en het hebben van een romantische relatie bij jongeren zonder visuele beperking.

Methode

Procedure

Dit onderzoek maakte in de eerste plaats gebruik van een convenience sample. Studenten van de Vrije Universiteit in Amsterdam zijn naar verschillende locaties gegaan om de vragenlijst af te nemen. Er is hierbij gekozen voor openbare locaties rond Amsterdam, waaronder de campus van de Universiteit van Amsterdam, de trein tussen Utrecht en Amsterdam Zuid en de Albert Cuijp. Proefpersonen werden verworven door ze aan te spreken en te vragen of ze mee wilden doen. Daarnaast zijn er verschillende middelbare scholen in Noord- en Zuid Holland benaderd met de vraag of de vragenlijst afgenomen mocht worden bij hun leerlingen uit 4 HAVO en 5 VWO. Er werd voor deze groepen gekozen omdat zij nog niet deelnamen aan het centraal examen. Omdat de participanten op deze scholen nog minderjarig waren is er een toestemmingsbrief aan de ouders verzonden indien de school hier niet zelf al in had voorzien .

Naast de straatvragenlijst is er gebruik gemaakt van de participanten uit het longitudinaal onderzoek van Kef (2006). Bij deze groep werden interviews afgenomen aan de hand van het computerondersteund interview (CATI).

Participanten

De groep die de straatvragenlijst in had gevuld bestond in totaal uit 504 participanten met een leeftijd variërend tussen de 14 en 73 en een gemiddelde leeftijd van 24.29 jaar ($SD=12,01$). Hiervan waren 202 mannen en 301 vrouwen; één proefpersoon had niet het geslacht ingevuld. Van de proefpersonen hadden er 456 de Nederlandse nationaliteit, 13 een westerse- en 34 een niet-westerse nationaliteit. De participanten hadden geen visuele beperking en er was geen beloning voor het meedoen aan het onderzoek.

De groep participanten uit het longitudinale onderzoek van Kef (2006) bestond uit 290 jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking tussen de 20 en 38 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 29 jaar ($SD = 5$). Hiervan waren 158 mannen en 131 vrouwen. De nationaliteit van 92,4 procent ($N = 267$) was Nederlands, 1 procent kwam uit Suriname ($N = 3$), .7 procent uit Marokko ($N = 2$), uit Turkije kwam .3 procent ($N = 1$) en de overige 5.2 procent ($N = 15$) ergens anders vandaan dan de tot dusver genoemde landen. In huidig onderzoek worden er drie

gradaties in visuele beperking onderscheiden: blindheid (19%), ernstig slechtziend (31%) en matig slechtziend (42%).

Instrumenten

Voor de verzameling van de data is er gebruik gemaakt van een vragenlijst. Omdat er nog niet eerder onderzoek gedaan is naar stigmatisering van jongeren met een visuele beperking door goedziende burgers is er een eigen vragenlijst ontwikkeld (zie voor de complete vragenlijst bijlage 1).

In de vragenlijst kwamen in de eerste plaats demografische gegevens terug. Daarna is er aan de hand van een aantal stellingen gekeken naar de mate van stigmatisatie door participanten (tabel 1). Deze konden aan de hand van een 5 punt-likert schaal aangeven in hoeverre ze het eens met de stellingen waren (1=Helemaal mee oneens; 2= Mee oneens; 3= Neutraal; 4= Mee eens; 5= Helemaal mee eens). Bij het opstellen van de items is er geprobeerd de emoties van Fiesler, Lechner en Bos (2008) terug te laten komen. Vervolgens is er gezocht naar andere vragenlijsten over stigmatisering en zijn er enkele vragen bedacht aansluitend bij de onderzoeksvraag (zoals item 5). Om antwoord te geven op de vraag of goedziende burgers het een probleem vonden om een romantische partner te hebben met een visuele beperking werd item 5 apart onderzocht. Tot slot was er een vraag met betrekking op hoe eerlijk de participanten de vragenlijst hadden ingevuld. Hierbij konden ze op een lijn aangeven in hoeverre zij de vragenlijst eerlijk ingevuld hadden.

Er waren bij de straat vragenlijst drie versies. Versie één had een plaatje (Romein) van een vrolijk iemand met een visuele beperking (bijlage 2), versie twee had een plaatje van iemand met een stok die er niet modieus en vrolijk uitzag (bijlage 3) en versie 3 had geen plaatje. In totaal heeft 31 procent van de participanten versie 1 gekregen, 32 procent heeft versie 2 gekregen en 37 procent versie 3. De foto stond onderaan de derde pagina van de vragenlijst.

Zoals eerder beschreven is dit onderzoek onderdeel van het grotere longitudinale onderzoek van dr. S. Kef. In deze datasets staat een scala aan gegevens over jongeren met een visuele beperking. Hieruit werd met name gekeken naar de mate dat jongeren zich gestigmatiseerd voelden, om de hoofdvraag te beantwoorden. Vervolgens is er gekeken of jongvolwassenen waarbij de beperking minder zichtbaar was vaker een partner hadden. In de dataset van Kef (2006) waren de jongeren aan de hand van het functioneren volgens ICF-model (WHO, 2002) ingedeeld in drie groepen: Blind, ernstig visueel beperkt en matig visueel beperkt. Voor dit onderzoek zijn de drie categorieën gereduceerd tot twee. Ernstig visueel beperkt en matig visueel beperkt werden samen gevoegd tot één groep: Slechtziend. Deze werd vergeleken met de groep geclassificeerd als blind. Bij de groep blind is de beperking namelijk veel zichtbaarder dan bij de groep slechtziend, bij iemand die bijvoorbeeld braille en een stok gebruikt is de beperking veel zichtbaarder dan bij iemand die met grote letters kan lezen.

Tabel 1. Overzicht samenstelling vragen lijst

Item	(Bron)
1. Ik zou niet samen willen werken met mensen met een visuele beperking	Callewaert, 2007
2. Mensen met een visuele beperking maken mij angstig	Fiesler, Lechner & Bos 2008
3. Ik zou geen contact willen hebben met mensen met een visuele beperking	Callewaert, 2007
4. Het hebben van een vriendschap met iemand met een visuele beperking zou ik geen probleem vinden	Zelf bedacht
5. Het hebben van een romantische relatie met iemand met een visuele beperking zou ik geen probleem vinden	Zelf bedacht
6. Mensen met een visuele beperking maken mij boos	Fiesler, Lechner & Bos 2008
7. Mensen met een visuele beperking worden minder serieus genomen	Callewaert, 2007
8. Mensen met een visuele beperking vermijden bepaalde sociale situaties	Callewaert, 2007
9. Mensen met een visuele beperking voelen zich op hun gemak in sociale situaties	Callewaert, 2007
10. Mensen met een visuele beperking hebben meer last van schaamte	Kalichman et al., 2005
11. Mensen met een visuele beperking wekken medelijden op	Fiesler, Lechner & Bos 2008
12. Goed ziende mensen discrimineren mensen met een visuele beperking	Callewaert, 2007
13. Mensen met een visuele beperking hebben meer hulp nodig dan er nu al geboden wordt	Callewaert, 2007
14. Mensen met een visuele beperking kunnen hetzelfde werk doen als mensen zonder visuele beperking	Kalichman et al., 2005

Om het stigma gevoel bij de jongvolwassenen te meten is er gebruik gemaakt van 4 items die eerder in onderzoek bij mensen met lichtverstandelijke beperking werden gebruikt (Ali et al 2008).

De mate waarin de jongvolwassenen hun beperking accepteerde werd gemeten door gebruik te maken van 9 items uit de subschaal acceptatie beperking uit de Nottingham Adjustment Scale (Dodds, Ferguson, Flannigan, Hawes & Yates, 1994). Antwoorden werden gegeven op een 5 punts likerd schaal, hierbij gaf een hogere score een hogere mate van acceptatie van de visuele beperking aan. Daaraan werd nog één positief geformuleerd item toegevoegd: "Mijn visuele beperking is een deel van mij, maar bepaalt niet wat ik doe of denk". Deze schaal had een interne consistentie van .81.

Data analyseplan

Straatvragenlijst

Allereerst werd er gekeken naar de beschrijvende statistiek (ruwe M en SD) van de stigmascore en de score op item 5 van de totale groep. Er werd vanuit gegaan dat een score van 56

stigmatiserend is. Een score van 3 is neutraal, maar een score van minimaal 4 op alle veertien de items geeft aan dat een participant stigmatiseert. Vervolgens werd er een 95 % betrouwbaarheidsinterval (BI: $M \pm t_{95}SD$) gemaakt. Een score zal dus in 95 procent van de gevallen binnen deze waarde liggen. Als een score van 56 echter niet binnen deze waarden ligt kan er gesteld worden dat het hebben van zo een score niet op het toeval berust maar dat iemand stigmatiseert. Er zal als deze waardes bepaald zijn gekeken worden hoeveel participanten deze score of hoger hebben. Deze zelfde stappen werden ook doorlopen om de vraag te beantwoorden of goedziende burgers een probleem hadden met een romantische partner met een visuele beperking. Hierbij gold dat een score van 4 of hoger stigmatiserend was.

Daarna werden er subgroepen gemaakt op basis van sekse, leeftijd, versie, of de deelnemer iemand kende met een visuele beperking en of de participant naar eerlijkheid de vragenlijst in had gevuld. Leeftijd werd verdeeld in twee groepen jonger dan- en ouder dan 18 jaar. Om te bepalen of participanten de vragen lijst eerlijk hadden in gevuld werd er vanuit gegaan dat iedereen die op deze variabele 1 standaard deviatie (14.2) onder het gemiddelde (76.5) scoorde niet eerlijk de vragenlijst heeft ingevuld. Er werd gekeken naar de verschillen in gemiddelde tussen de subgroepen.

Om de verschillen tussen de groepen sekse, leeftijd, of de deelnemer iemand kende met een visuele beperking en of de participant naar eerlijkheid de vragenlijst in had gevuld te onderzoeken werd er gebruik gemaakt van een independent t-test. Deze werd uitgevoerd zowel voor de totale stigmascore als voor de score op item 5.

Om de verschillen tussen de drie versies te onderzoeken is er gebruik gemaakt van een one-way ANOVA. Hierbij is er zowel gekeken of er een verschil was op totale stigmascore als op de score van item 5 (romantische relaties). Vervolgens werd er met de post hoc test van Tukey HSD onderzocht welke versies significant van elkaar verschilde en welke plaats deze versies ten opzichte van elkaar innemen.

Vervolgens is er een correlatie berekend tussen de totale stigmascore en item 5 om te kijken of de mate van stigmatisering kan voorspellen of goedziende burgers open staan voor het hebben van een relatie met iemand met een visuele beperking.

De resultaten werden significant bevonden bij een niveau van .05. Naast significante verschillen en effecten werden ook trends gerapporteerd.

Jongvolwassenen met een visuele beperking

De groep jongvolwassenen met een visuele beperking werd onderverdeeld in subgroepen; partner (ja, nee) en ernst (blind, slechtziend). Deze groepen werden aan de hand van een independent t-test onderzocht. Beide om te onderzoeken of er een significant ($p = .05$) verschil bestond tussen de subgroepen op het gevoel gestigmatiseerd te worden en de mate waarin zij hun

beperving accepteerde. Hierna werd er aan de hand van een correlatievergelijking gekeken of jongeren die zich meer gestigmatiseerd voelden, zichzelf minder accepteerden.

Resultaten

Straatvragenlijst

Omdat de items 4,5,9 en 14 (tabel 1) contra-indicatief waren werden deze voorafgaand aan de analyses omgescoord. Om te onderzoeken of er sprake was van stigmatisering door goedziende burgers ten aanzien van mensen met een visuele beperking, werd er gekeken naar de gemiddelde scores. Stigmatisering bleek een gemiddelde score te hebben van 36.7 (SD=5.2): 95% BI(26.5,46.9). Er werd vanuit gegaan dat een score van 56 stigmatiserend was. Er bleek één participant (.2%) een score hoger dan 56 te hebben. Er werd dus geen bewijs gevonden dat er sprake is van stigmatisering door goedziende burgers ten opzichte van mensen met een visuele beperking. Verder bleken de 14 stigmatiseringvragen een betrouwbaarheid van $\alpha=.67$ te hebben; als de vuistregel van George en Mallery (2003) aangehouden wordt is dit twijfelachtig.

Op de vraag, in hoeverre goedziende burgers het een probleem zouden vinden om een romantische relatie te hebben met iemand die visuele beperking heeft werd door 172 participanten (34.1%) gereageerd dat ze dit een probleem zouden vinden. De gemiddelde score op dit item was neutraal (score 3): 95% BI(.84-5.2). Dit interval beslaat bijna alle antwoord mogelijkheden waardoor het mogelijk is dat toeval kan zijn dat zo een grote groep geantwoord heeft het een probleem te vinden om een relatie aan te gaan met iemand met een visuele beperking. Bij het interpreteren van de gegevens is dus voorzichtigheid geboden.

Tabel 2 geeft een overzicht van de van de descriptieve data van verschillende subgroepen binnen de dataset van de straatvragenlijst. Voor de subgroepen sekse, leeftijd, kennen en eerlijk werd een t-test voor onafhankelijke samples gebruikt. Hier kwam echter alleen een significant verschil op stigmascore uit voor wel of niet eerlijk antwoorden; $t(491) = 1.99, p = .05$ (two-tailed). De omvang van het verschil tussen de gemiddelden was (mean difference = 1.71, 95% BI [.022, 3.40]) was zeer klein (eta squared = .008). Er werd een trend gevonden in het verschil tussen mannen en vrouwen op gemiddelde stigmascore, $t(501) = 1.92, p = .06$ (tweezijdig). Hierbij was de omvang van het verschil (mean difference = .945, 95% BI [.023 tot 1.91]) klein (eta squared = .007). Dit betekent dat de trend laat zien dat mannen net meer stigmatiseren dan vrouwen. Daarnaast werd er een trend gevonden in het verschil in stigmascore tussen de verschillende leeftijdscategorieën; $t(499) = -1.58, p < .1, 95\% \text{ BI } [-1.66, .18]$, maar het effect was klein (eta squared = .005). Ook op het item of iemand het een probleem zou vinden om een romantische relatie aan te gaan met iemand met een visuele beperking was er een trend zichtbaar tussen de leeftijdscategorieën; $t(499) = -1.71, p < .08, 95\% \text{ BI } [-.35, .024]$, met ook hier een klein effect grote (eta squared = .005). Jongeren stigmatiseren

over het algemeen minder dan volwassenen en staan ook meer open voor een romantische relatie met iemand met een visuele beperking.

Om te onderzoeken of er een verschil was tussen de verschillende condities (vrolijk-, zielig- en geen plaatje) werd een one-way tussen-groepen analyse van de variantie gedaan om het effect van de conditie op stigma score te onderzoeken. Hier uit kwam een significant verschil op level $p < .01$ voor de conditie op het een probleem vinden een romantische relatie aan te gaan met iemand met een visuele beperking: $F(2, 501) = 5.0, p = .007$. Ondanks het vinden van een statistische significantie was het verschil tussen de groepen in werkelijkheid zeer klein. De effect grootte, berekend met de eta squared, was .02. Post-hoc vergelijkingen, gebruikmakend van Tuckey HSD test liet zien dat de gemiddelde score voor de conditie met het vrolijke plaatje ($M=2.8, SD=1.1$) significant verschilde van de conditie met het zielige plaatje ($M=3.17, SD=1.1$). Er was echter geen significant verschil tussen deze twee condities en de conditie zonder plaatje ($M=3.0, SD=1.1$). Dit in overeenstemming met de verwachting dat goed ziende participanten bij het vrolijke plaatje het minder een probleem zouden vinden om een romantische relatie aan te gaan met iemand met een visuele beperking zou zijn dan bij het zielige plaatje. Voor stigmascore was er een soortgelijke verwachting, hier werd geen evidentie voor gevonden in de resultaten.

Tot slot werd er gekeken naar het verband tussen stigmascore en het item of mensen het een probleem vonden een romantische relatie aan te gaan met mensen met een visuele beperking. Dit werd gedaan aan de hand van een correlatie coëfficiënt. Voorafgaand aan deze analyse is er ter voorbereiding een analyse gedaan om er zeker van te zijn dat er geen schendingen waren van de assumptie van normaliteit, lineariteit en homoscedasticiteit. Er was echter sprake van een schending en dus werd Spearman's rho uitgerekend in plaats van Pearson's r. Hierbij werd een medium sterke, positieve correlatie tussen de twee variabelen gevonden, $\rho = .44, n = 504, p < .01$. Dit in overeenstemming met de verwachting dat participanten die minder zouden stigmatiseren, het minder een probleem zouden vinden om een relatie te hebben met iemand met een visuele beperking.

Jongvolwassenen met een visuele beperking

Tabel 3 geeft een overzicht van de van de descriptieve data van verschillende subgroepen binnen de dataset jongvolwassenen met een visuele beperking (In onderstaande tekst bedoelen we iedere keer dat we het hebben over jongvolwassenen, jongvolwassenen met een visuele beperking). Daarbij staan ook de waardes van de onafhankelijke t-tests vermeld in deze tabel. Hierbij kwam er echter maar één significant verschil uit. Het bleek dat jongvolwassen die blind waren zich meer gestigmatiseerd voelden dan jongeren die slechtziend waren ($p = .03$). De omvang van het verschil tussen de gemiddelden (mean difference = .77, 95% BI: .061 tot 1.49) was zeer klein (eta squared =

.015). Echter leek er geen verschil te zijn tussen de slechtziende- en blinde jongvolwassenen in de mate waarin ze hun beperking accepteerde. Verder was de verwachting dat jongvolwassenen die zichzelf meer accepteerde vaker een partner zouden hebben, hiervoor werd echter geen bewijs gevonden.

Vervolgens werd het verband tussen gevoel van gestigmatiseerd te worden en acceptatie van de beperking bekeken aan de hand van de Pearson correlatie coëfficiënt. Voorafgaand aan deze analyse is er ter voorbereiding een analyse gedaan om er zeker van te zijn dat er geen schendingen waren van de assumptie van normaliteit, lineariteit en homoscedasticiteit. Er was een medium sterke, negatieve correlatie tussen de twee variabelen, $r = -.37$, $n = 285$, $p < .001$. Dus jongeren die hoger scoorde op acceptatie van hun beperking, hadden over het algemeen een lagere score op gevoel gestigmatiseerd te worden. Dit was in overeenstemming met de verwachtingen.

Tabel 2. Het aantal participanten per groep (en percentage) en het verschil in gemiddelde Stigmatiseringsscore (en standaarddeviaties) per sekse, conditie, of participant iemand met een visuele beperking kent en participant zegt eerlijk te zijn geweest bij het invullen.

	Sekse			Leeftijd			Versie				Iemand kennen.			Eerlijk			Totale score
	Man	Vrouw	t-waarde	>18 Jaar	<18 Jaar	t-waarde	Vrolijk	Zielig	Geen plaatje	F-waarde	Ja	Nee	t-waarde	Ja	Nee	t-waarde	
Aantal	202 (40.0%)	301 (59.7%)		228 (45.2%)	273 (54.2%)		158 (31.3%)	159 (31.5%)	187 (37.1%)		209 (41.5%)	295 (58,5%)		453 (89.9%)	40 (7.9%)		504 (100%)
Stigmatisering score	37.3 (5.8)	36.3 (4.8)	1,92	36.3 (5.6)	37.0 (4.9)	- 1.58	36.2 (5.2)	36.7 (4.9)	37.1 (5.5)	1.21	36.7 (5.1)	36.7 (5.3)	.18	36.6 (5.3)	38.3 (3.9)	1.99*	36,7 (5,2)
Romantische relatie	3.0 (1.1)	3.0 (1.0)	.40	2.9 (1.1.)	3.1 (1.1)	- 1.71	2.8 (1.1)	3.2 (1.1)	3.1 (1.1)	5.00**	3.0 (1.1)	3.0 (1.1)	.31	3.0 (1.1)	3.0 (1.1)	.03	3.0 (1.1)

* $p < .05$
 ** $p < .01$

Tabel 3. Het aantal participanten per groep (en percentage) en het verschil in gemiddelde Stigmatiseringscore (en standaarddeviaties) en acceptatie van de beperking tegenover de subgroepen partner en ernst beperking.

	Partner			Ernst			Totale score
	Ja	Nee	t-waarde	Blind	slechtziend	t-waarde	
Aantal	155 (53.4%)	132 (45.5%)		53	234		290 (100%)
Stigmatisering score	8.0 (2.2)	8.1 (2.6)	-.57	8.7 (2.4)	7. (2.4)	2.14**	8.0 (2.4)
acceptatie van de beperking*	38.6 (3.8)	38.2 (4.6)	.84	38.1 (3.5)	38.5 (4.3)	-.62	38.4 (4.2)

*Bij acceptatie van de beperking zijn er 2 missende waarde t.o.v. stigmatiseringscore in de sub-groep slechtziend.

** $p < .05$

Discussie

Hoewel er een aantal significante verbanden gevonden werd, bleek de effect size zeer klein. Daarnaast zijn de correlaties die gevonden werden nog geen causale relaties. Daarom is er voorzichtigheid geboden bij het trekken van conclusies en het interpreteren van de resultaten. In deze paragraaf zullen eerst de belangrijkste conclusies uiteengezet worden om vervolgens een discussie te houden over enkele methodologische aspecten van het huidige onderzoek. Tenslotte zal er afgesloten worden met enkel aanbeveling voor toekomstig onderzoek.

Conclusie

Stigmatisering is een probleem dat veel aspecten van sociale participatie raakt en kan ertoe leiden dat de beperking zelf centraal komt te staan en andere eigenschappen van die persoon overschaduwd worden (Goffman, 1963). Wat kan leiden tot sociale isolatie. Eerder onderzoek liet al zien dat jongeren met een visuele beperking kleinere sociale netwerken en lager scoorde op sociale competenties (Looijestein, 2004; Kef, 2006). Binnen het Readiness to Chance Framework werd gesuggereerd dat stigmatisatie een blokkade kan vormen voor mensen die graag willen veranderen. Jongeren ervaren vooroordelen en onbegrip vanuit de maatschappij en dit werkt frustraties op. Zeker als deze jongere net tijdens een interventie geleerd heeft dat hij of zij wel kan deel nemen (Kef, 2011). Dit alles leidt uiteindelijk tot sociale isolatie van jongeren met een visuele beperking. Vandaar dat er in huidig onderzoek werd gekeken naar stigmatisering door goedziende burgers. Hierbij ook

kijkend naar de mate waarin goedziende burgers openstaan voor een relatie met iemand met een visuele beperking. Daarnaast werd er ook gekeken naar het gevoel van jongvolwassenen met een visuele beperking om gestigmatiseerd te worden. Hiervoor werd gebruik gemaakt van de data van het langlopende onderzoek van Kef (2006).

In eerder onderzoek werd al gesuggereerd dat jongeren met een visuele beperking zich gestigmatiseerd voelen door de maatschappij (Gold, Shaw & Wolffe, 2010; Kef, 2006, 2011). Fiesler et al. (2008) liet zien dat de omgeving ook daadwerkelijk stigmatiserend was. Huidige studie verwachtte dan ook dat er gestigmatiseerd zou worden door goedziende burgers. Echter de resultaten sloten hier niet bij aan. Uit de resultaten van de vragenlijst bleek dat de scores laag waren en er slechts één participant was die een score had waarvan gesteld kon worden dat deze stigmatiserend was. Wel werden er enkele trends gevonden bij de subgroepen. Het bleek dat vrouwen minder stigmatiseerde dan mannen. Eerder onderzoek naar obesitas liet wisselende resultaten zien voor het sekse verschil tussen mannen en vrouwen (Latner & Stunkard, 2003 ;Latner, Stunkard & Wilson, 2005). Maar eerder onderzoek suggereerde al dat meisjes het uiterlijk belangrijker vinden dan jongens, die fysieke prestaties belangrijker vinden (Latner & Stunkard, 2003). Het zou daarom kunnen dat jongens verwachten dat mensen met een visuele beperking fysiek minder kunnen dan mensen zonder fysieke beperking. Echter blijft dit speculeren en zal er in vervolg onderzoek verder naar gekeken moeten worden. Een andere trend bleek dat jongeren minder stigmatiseerde dan de volwassenen. Uit eerder onderzoek naar obesitas bleek juist dat jongeren minder tolerant waren ten aanzien van de beperking (Latner, Stunkard & Wilson, 2005). In dit onderzoek werd gesuggereerd dat dit zou komen doordat er meer obesitas was onder volwassenen, of dit voor onze doelgroep ook geld zou in een vervolg studie bekeken kunnen worden.

Behalve naar stigmascore werd er ook gekeken naar de mate waarin goedziende burgers open stonden voor een romantische relatie met iemand met een visuele beperking. Verwacht werd dat goedziende burgers in de conditie met het vrolijke plaatje minder problemen zouden hebben met een partner met een visuele beperking dan in de conditie met het zielige plaatje. Uit de analyses bleek dat er een significant verschil was tussen de groep met het vrolijke plaatje en de groep met het zielige plaatje, waarbij de groep met het vrolijke plaatje meer open stond voor een romantische relatie met iemand met een visuele beperking. Het zou kunnen dat het vrolijke plaatje als aantrekkelijker beoordeeld werd dan het zielige plaatje. Eerder onderzoek liet al zien dat jongeren het uiterlijk van een potentiële partner belangrijk vonden (Ha et al., 2012).

Als laatste is er gekeken, doormiddel van een correlatieanalyse, naar het verband tussen stigmascore en of mensen open stonden voor een romantische relatie met iemand met een visuele beperking. Hieruit bleek dat mensen die een hogere stigmascore hadden minder open stonden voor een romantische relatie met iemand met een visuele beperking. Dit zou kunnen komen door de

vooroordelen en de vooringenomenheid (Adriaensen, Hillemans & de Lepeleire, 2012) van een goedziend iemand ten opzichte van de jongere met een visuele beperking. Dat hoe sterker deze vooroordelen zijn hoe minder iemand er in ziet om een romantische relatie aan te gaan.

Om onderzoek te doen naar het gevoel gestigmatiseerd te worden is gebruik gemaakt van de data van het langlopende onderzoek van Kef (2006). Hierbij werd in eerste plaats gekeken naar de verschillen tussen twee subgroepen (ernst beperking en wel of geen relatie hebben) op het gevoel gestigmatiseerd te worden. Er werd geen verschil gevonden tussen de groep met- en groep zonder een romantische partner. Er werd echter wel een verschil gevonden tussen de jongvolwassen die blind waren en de slechtziende groep. Hierbij voelde de blinde groep zich meer gestigmatiseerd dan de slechtziende groep. Dit was in lijn met de verwachtingen gebaseerd op eerder onderzoek bij mensen met obesitas. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de mate van de beperking invloed had op de mate waarin iemand zich gestigmatiseerd voelde (Caar & Friedman, 2005).

Vervolgens werd er gekeken of er een verschil was tussen jongvolwassenen met een partner en zonder een partner in de mate waarin ze hun beperking accepteerde, hier tussen bleek geen verschil. Dit in tegen stelling tot wat er verwacht werd. Verwacht werd namelijk dat jongeren met een visuele beperking die zichzelf meer accepteerden vaker een romantische partner hadden. Ondanks dat dit nog niet specifiek met mensen met een visuele beperking was onderzocht, werd er op basis van ander onderzoek gesteld dat, mensen die zichzelf meer accepteren meer openstonden voor contact met andere (Tuttle & Tuttle, 2004) en hierdoor was de verwachting dat zij vaker een romantische partner zouden hebben.

Bij het eerder besproken Readiness to Chance Framework vormt acceptatie van de beperking één van de andere obstakels. Tuttle en Tuttle (2004) lieten zien dat het accepteren van wie je bent en het houden van jezelf zoals je bent in relatie staan met het accepteren en houden van anderen. Het is dus een essentieel deel van een gezonde relatie. In huidig onderzoek werd er gekeken of jongeren die zichzelf minder gestigmatiseerd voelde, hun beperking meer accepteerde. Uit de correlatie analyse bleek dat dit het geval was, dit sloot ook aan bij de verwachtingen gebaseerd op eerder onderzoek bij mensen met obesitas (Caar & Friedman, 2005). Juist omdat het zo belangrijk is voor jongeren om hun beperking te accepteren, moeten zij zich ook geaccepteerd voelen door andere.

Discussie

In dit onderzoek is de afhankelijke variabele gemeten met een zelfrapportage lijst, dit zou tot gevolge kunnen hebben dat er meer sociaal wenselijke antwoorden gegeven zijn. Dit zou de onderzoeks resultaten beïnvloed kunnen hebben. Er is getracht om dit te ondervangen door anonimiteit te garanderen.

Tijdens het afnemen van de vragenlijst kwam er commentaar van participanten over de vragen. Dit varieerde van positief tot negatief. Mensen die bekende hadden met een visuele beperking waren veelal positief en blij dat er onderzoek gedaan werd naar de mate van stigmatisering in de samenleving. Eerder onderzoek toonde al aan dat dat het hebben van contact met leden van de gestigmatiseerde groep leidde tot minder vooroordelen (Pettigrew & Tropp, 2006). Deze studie heeft dit echter niet kunnen reproduceren.

Maar er waren ook negatieve reacties. Er waren zelfs participanten die aangaven dat ze de vragen te stigmatiserend vonden. Het zou dus kunnen dat de vragen te extreem geformuleerd waren waardoor de meeste mensen een sociaal wenselijk antwoord gaven. Het is dus wenselijk dat als hier verder onderzoek naar gedaan wordt een nieuwe vragenlijst te ontwikkelen, waarbij er gelet wordt op de formulering.

Daarnaast is er een priming effect toegevoegd aan de vragenlijst. Echter zat deze pas aan het einde van de derde pagina. Men kan zich afvragen in hoeverre deze invloed heeft gehad op het beantwoorden van de vragen over stigmatisering. Kalksma (2005) vond eerder al dat de zichtbaarheid van de beperking een belangrijke rol spelen bij de beoordeling van de persoon met een visuele beperking door andere. Echter als je eerst de vragen beantwoordt en dan het plaatje ziet heeft deze beoordeling geen effect meer op je antwoorden, die zijn immers al gegeven. Daarnaast roept een plaatje een andere emotie op dan daadwerkelijk met iemand communiceren. Ook dit blijkt anders te zijn bij mensen met een visuele beperking. Dit komt doordat ze de reactie van hun gesprekspartner niet kunnen waarnemen, wat vervolgens kan leiden tot inadequaat gedrag (Kef, 2006).

Samenvattend heeft het de aanbeveling om in een volgend onderzoek te kijken naar de vragenlijst en misschien gebruik te maken van vignetten zoals in bijvoorbeeld van Fiesler, Lechner en Bos (2008). Maar ook zou er gebruik gemaakt kunnen worden van een experimentele setting waarin een waarnemer het gedrag observeert van een goedziende burger in zijn of haar contact met iemand met een visuele beperking.

Bij het onderzoek bij de jongvolwassenen met een visuele beperking was één van de subgroepen over het wel of niet hebben van een romantische partner. Het maakte voor zowel het gevoel gestigmatiseerd te worden als voor acceptatie van de beperking niet uit of een jongvolwassenen een partner had of niet. In de inleiding werd beargumenteerd dat jongvolwassenen die zichzelf meer accepteerde meer zelfvertrouwen hadden. Blijkbaar kan dit niet op één op één gesteld worden. Vervolg onderzoek zou naar dit verband tussen acceptatie van de beperking en zelfvertrouwen kunnen kijken. Daarnaast werd er in dit onderzoek niet gecontroleerd op of de partner ook een visuele beperking had of niet. In toekomstig onderzoek zou hiernaar gekeken

kunnen worden. Het kan namelijk zijn dat als de jongvolwassenen een goedziende partner heeft, hij of zij zich ook in maatschappij breed meer geaccepteerd voelt.

Samenvattend

In huidig onderzoek is er gekeken naar de stigmatisering rondom mensen met een visuele beperking. Om zo een beter inzicht te krijgen in de reacties van ziende mensen in hun contact met jongeren met een visuele beperking. Ondanks dat er wat methodologische hiaten zaten in het onderzoek kwamen er wel enkele interessante conclusies en trends uit. Zo staan mensen meer open voor een romantische relatie met iemand met een visuele beperking op het moment dat ze minder stigmatiseren, hier zou in vervolg onderzoek verder naar gekeken kunnen worden. Daarnaast lijken er aanwijzingen te zijn dat goedziende burgers gevoelig zijn voor het uiterlijk van een eventuele partner. Ha et al. (2012) vond aanwijzingen voor het belang van aantrekkelijkheid van een potentiële partner bij jongeren. In een volgende studie zou daarom ook naar het belang van uiterlijk gekeken moeten worden en kan er ook gekeken worden in hoeverre jongeren met een visuele beperking zich hiervan bewust zijn.

Uit de interviews van eerder onderzoek kwam al naar voren dat jongvolwassenen met een visuele beperking het in hun eigen ogen redelijk doen (kef & Bos, 2006). Toch komt er uit datzelfde onderzoek naar voren dat het moeilijk lijkt om een relatie te vinden met een goedziende peer en dat jongeren vaak ouder zijn als zij een relatie krijgen. Het zou mogelijk kunnen zijn jongvolwassenen met een ziende partner zich beter geacteerd voelen door de maatschappelijke context. Daarnaast is er in huidig onderzoek niet gekeken naar de woonsituatie van de jongvolwassenen. Voelen jongeren zich veiliger als ze residentieel wonen of juist meer geaccepteerd midden in de woonwijk? Hier zal in toekomstig onderzoek meer naar gekeken moeten worden. En dan zeker in het licht van stigmatisering.

Literatuur

- Adriaensen, K., Hillemans, K. & de Lepeleire, J. (2012). Stigmatisering van psychiatrische patiënten. Een focusgroep onderzoek. *Huisarts Nu*, 41, 27-33
- Ali, A., Strydom, A., Hassiotis, A., Williams, R. & King M. (2008). A measure of perceived stigma in people with intellectual disability. *British Journal of Psychiatry*, 193(5):410-5.
- Ataliede, N., Bendel, S. & Schmidt, A. (2008). *Onbeperkte liefde? Seksualiteit, relatievorming en psychosociale ontwikkeling bij adolescenten met een visuele beperking, adolescenten met cerebrale parese en adolescenten zonder beperking*. Bachelor-these, Orthopedagogiek, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Bos, A.E.R., (2001). *HIV stigma and social interaction, examining strategies to influence perceivers' emotional and behavioral reactions in initial encounters*. Maastricht: Unigraphic.
- Burrowes, N. & Needs, A. (2009). Time to contemplate change? A framework for assessing readiness to change with offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 14, 39-49
- Callewaert, G.A.G. (2007). *Ouderstatus Adoptief: Invloed van Ervaren Stigmatisering door Adoptieouders op Gezondheid, Psychisch Welbevinden en Nazorgbehoefte*. Open Universiteit Nederland (scriptie).
- Cardol, M. Vervloet, M., Rijken, M.(2005). *Participatie van mensen met beperkingen 2005, basismeting participatiemonitor*, Nivel 2006.
- Carr D, & Friedman M.A. (2005). Is obesity stigmatizing? Body weight, perceived discrimination, and psychological well-being in the United States. *J Health Soc Behav*. 46:244 –59.
- Degryse, I. (2008). *Het Verband Tussen Seksueel Gedrag en Zelfbeeld in Relatie tot het Uiterlijk bij Jongeren*. Gent: Universiteit Gent.
- Dijker A. J., & Koomen W. (1996). Stigmatisering van zieken en gehandicapten: een integratie van cognitieve en emotionele componenten. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 51, 252-260.
- Dodds, A., Ferguson, E. Ng. L., Flannigan, H. Hawes, G. & Yates, L. (1994). The Concept of Adjustment - A Structural Model. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 88(6), 487-97.
- Erikson, E.H. (1968). *Identety: Youth and Crisis*. New York: Norton
- Fiesler, W., Lechner. L. & Bos. A. (2008). Als je niet kunt zien dan bekijk je het maar... *Psychologie en Gezondheid*, 1, 23-31.
- Gennep, A.T.G., van (1989). *De kwaliteit van bestaan van de zwaksten in de samenleving*. Amsterdam/Meppel: Boom.
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. 11.0 update (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

- Giessen, D. van der, Branje, S., Frijns, T. & Meeus, W. (2013). Dyadic variability in mother-adolescent interactions: Developmental trajectories and associations with psychosocial functioning. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 96–108.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Gold, D., Shaw, A. & Wolffe, K (2010) The social lives of Canadian youths with visual impairments. *Journal of visual impairment & blindness*, 7, 431-443.
- Ha, T., Overbeek, G., Wijnhoven L. A. M. W. & Engels, R. C. M. E. (2012). De effecten van aantrekkelijkheid en sociale status op de datingvoorkeur van heteroseksuele adolescenten. *kind en adolescent*, 33(4), 239–250.
- Hebl, M.R., Tickle, J., & Heatherton, T.F. (2000). Awkward moments in interactions between nonstigmatized and stigmatized individuals. In T.F. Heatherton, R.I. Kleck, M.R. Hebl & J.G. Hull, *The social psychology of stigma* (pp. 275-306). New York: The Guilford Press.
- Jones, E. E., Farina, A., Hastorf, A. H., Markus, H., Miller, D. T., & Scott, R. A. (1984). *Social stigma: The psychology of marked relationships*. New York: Freeman.
- Kalksma, S. (2005). *Oog voor elkaar. Onderzoeksrapportage naar vriendschapsrelaties van jongeren met een visuele beperking*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam (doctoraalscriptie).
- Kef, S. (1999) Outlook on relations. personal networks and psychosocial characteristics of visually impaired adolescents. *Thema thesis*, University of Amsterdam, Amsterdam.
- Kef, S. (2006). *Omgaan met anderen en jezelf: Onderzoek naar de psychosociale ontwikkeling, sociale netwerken en opvoeding van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking*. Amsterdam, VU.
- Kef, S. (2011). Nederlandse samenvatting project: Social participation of persons with visual impairments: Guides, pathways and milestones. Amsterdam, VU.
- Latner J.D., Stunkard A.J. (2003) Getting worse: the stigmatization of obese children. *Obes Res.* 11, 452– 6.
- Latner, J.D., Stunkard A.J. & Wilson, G.T. (2005). Stigmatized Students: Age, Sex, and Ethnicity Effects in the Stigmatization of Obesity. *Social and Behavioral*, 13 (7), 1226-1231.
- Levasseur, M., Desrosiers, J., & St-Cyr Tribble, D. (2008). Subjective quality-of-life predictors for older adults with physical disabilities. *American Journal of Physical Medicine and Rehabilitation*, 87(10), 830e841.
- Levasseur, M., Richard, L., Gauvin, L., & Raymond, E. (2010). Inventory and analysis of definitions of social participation found in the aging literature: Proposed taxonomy of social activities. *Social Science and Medicine*, 71 (12), 2141 – 2149.
- Lewis, S., & Wolffe, K. (2006). Promoting and nurturing self-esteem. In S. Z. Sacks & K. E. Wolffe

- (Eds.), *Teaching social skills to students with visual impairments: From theory to practice* (pp. 122–162). New York: AFB Press.
- Limburg, H. (2007). *Epidemiologie van visuele beperkingen en een demografische verkenning*. Den Haag: Stichting InZicht/ZonMw.
- Looijestein, P. (2004). *Het visueel profiel. Een onderzoek naar visuele perceptie, visuele activiteiten, participatie probleemgedrag en opvoedingskenmerken bij kinderen en jongeren met oculaire slechthoortbaarheid*. Groningen: ISK.
- Miller, B.C. & Benson B. (1999). Romantic relationship development during adolescence. In: Fruman, W., Bradford Brown, B. & Feinberg, C. (eds.) *The Development of Romantic Relationships in Adolescence* (pp. 99–121). Cambridge university press, Cambridge.
- Neve, J.J., & Jorritsma, F.F. (2008). *Hoofdstuk 17: Slechthoortbaarheid en blindheid*. Stilma, J.S., & Doorn, Th.B. *Oogheelkunde*. Houten: Bohn Stafleu en van Loghum.
- Noom, M., Dekovicâ, M., & Meeus, W. (1999). Autonomy, attachment and psychosocial adjustment during adolescence: a double-edged sword? *Journal of Adolescence*, 22, 771–783.
- Pettigrew, T.F., & Tropp, L.R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 751-783.
- Richards, M.H., Crowe, P.A., Larson, R. & Swarr, A. (1998). Developmental patterns and gender differences in the child experiences of peer companionship during adolescence. *Child Dev.* 69,154–163.
- Romein, S. www.annemiekvanmunster.nl
- Sharabine, H., Gershoni, R. & Hofman, J.E. (1981). Girlfriend, boyfriend: age and sexual differences in intimate friendships. *Dev Psychol.* 17,800–808.
- Tafarodi, R. W., & Milne, A. B. (2002). Decomposing global self-esteem. *Journal of Personality*, 70, 443-483.
- Tielen, L (2008). *Tastbare liefde. Relaties en seksualiteit bij jongeren met een visuele beperking*. M- these Orthopedagogiek, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Tuttle, D.W. & Tuttle, N.R. (2004). *Self-esteem and adjusting with blindness: the process of responding to life's demands*. Springfield, Illinois: Charles C. Thomas, publisher Ltd.
- Van Dale (2009). *Middelgroot woordenboek Nederlands*.
- Wolffe, K. & Sacks, S.Z. (1997) The lifestyles of blind, low vision, and sighted youths: a quantitative comparison. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 91, 245-258.
- Wolffe, K. E. (2000). Growth and development in middle childhood and adolescence. In M. K. Holbrook & A. J. Koenig (Eds.), *Foundations of education, Vol. 1: History and theory of teaching children and youths with visual impairments* (pp. 135–160). New York: AFB Press.
- World Health organization, WHO-FIC collaborating Centre in the Netherlands (2002). *ICF*

Internationale classificatie van het menselijk functioneren. Bilthoven: RIVM.

World Health Organization. *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems. Tenth revision. Version for 2006.* Geneva: WHO, 1992.

Bijlage 1. Wervingsbrief

Amsterdam, 13 mei 2013

Betreft: verzoek om deelname aan een vragenlijst over de perceptie van sociale participatie bij jongeren met een visuele beperking.

Geachte meneer/mevrouw,

Wij zijn zeven derdejaars bachelor studenten aan de Vrije Universiteit Amsterdam en studeren Pedagogische Wetenschappen. Op dit moment zijn wij onze bachelor-these aan het schrijven en hiervoor vragen wij u om deel te nemen aan dit onderzoek.

Mensen met een visuele beperking ondervinden nog steeds veel problemen bij het participeren in de samenleving. Er zijn al veel initiatieven geweest om deze problemen te verkleinen, maar deze ondersteuning kan verbeterd worden. Om deze ondersteuning te verbeteren moet waarschijnlijk niet alleen verandering plaatsvinden bij de jongeren met een visuele beperking zelf, maar ook bij de mensen uit de samenleving. In dit onderzoek wordt hierom gekeken wat de visie op deze sociale participatie is van mensen uit de samenleving zodat duidelijk wordt of en waar verandering mogelijk zou zijn.

Het doel van dit onderzoek is het nagaan van houdingen en percepties van mensen zonder visuele beperking jegens mensen met een visuele beperking en te onderzoeken welke hiervan een rol spelen in de sociale participatie van mensen met een visuele beperking. Dit onderzoek is een onderdeel van een lopend grootschalig onderzoek wat sinds 15 jaar door dr. Sabina Kef aan de Vrije Universiteit wordt uitgevoerd. Het grootschalig onderzoek heet Verder Kijken en voor meer informatie hierover verwijzen wij u door naar de website, www.psy.vu.nl/verderkijken.

Dit deel van het onderzoek vindt plaats op de middelbare school van de desbetreffende onderzoeker. Er wordt aan leerlingen van 4 Havo en 5 VWO gevraagd om een vragenlijst in te vullen wat ongeveer 10-15 minuten zal duren. Het invullen van de vragenlijsten zal eind mei (na de meivakantie) of begin juni plaatsvinden. Deelname aan dit onderzoek is vrijwillig. De leerlingen hoeven niet deel te nemen en kunnen op elk moment van gedachten

veranderen en hun deelname beëindigen zonder daar een reden voor op te hoeven geven. Informatie van de leerlingen die in dit onderzoek wordt verkregen, zal zorgvuldig en anoniem bewaard worden in het onderzoeksarchief van de onderzoekers aan de Vrije Universiteit Amsterdam. De leerlingen worden slechts geïdentificeerd met een respondentnummer dat aan hun vragenlijst wordt toegekend.

Wij hopen dat u bereid bent deel te nemen aan dit onderzoek. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met één van de onderzoekers of onderzoeksbegeleiders.

Bij voorbaat dank en met vriendelijke groet,

Onderzoekers:

Miriam Broekman broekmanmiriam@hotmail.com

Nicole Engeringh n.m.t.engerigh@student.vu.nl

Marissa de Gooijer marissadegooijer@hotmail.com

Marlieke Helder m.g.d.helder@student.vu.nl

Nynke Klop nynkeklop@gmail.com

Dieuwke Kluvers d.e.kluvers@student.vu.nl

Jerney Reiniers jerney.reiniers@live.nl

Onderzoek begeleiders:

Dr. Sabina Kef

s.kef@vu.nl, 020 – 598 88 95

Karen Sleurink, MSc.

OVER UZELF

Wij stellen het zeer op prijs dat u deze vragenlijst in wilt vullen. Het invullen zal ongeveer 5 a 10 minuten duren. Deze vragenlijst gaat over hoe u tegen bepaalde zaken aankijkt rondom mensen met een visuele beperking. Voorafgaand wordt wat algemene informatie over uzelf gevraagd. De vragenlijst wordt anoniem en vertrouwelijk gebruikt. Deelname aan dit onderzoek is geheel vrijwillig. Het is belangrijk dat u de vragen goed doorleest en eerlijk antwoord geeft. Er zijn geen goede of foute antwoorden. Meerdere antwoorden per vraag geven is niet mogelijk, tenzij dit wordt aangegeven. Kleur het bolletje van uw keuze in. Hartelijk bedankt voor de moeite!

Geslacht Man Vrouw

Leeftijd _____

Nationaliteit _____

Nationaliteit moeder _____

Nationaliteit vader _____

Opleidingsniveau

Basisschool

VMBO/MAVO

HAVO

VWO

MBO

HBO

WO

Kent u iemand die blind of zeer slechtziend is? Ja Nee

Zo ja: Wat is de relatie die u hebt met deze persoon? (meerdere antwoorden mogelijk)

Gezinslid

Familielid

Vriend

Kennis

Geen persoonlijk contact

OVER UZELF

Hieronder staat een aantal uitspraken over uzelf. Wilt u de uitspraken lezen en aangeven in hoeverre u het met deze uitspraken eens bent?

	c	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
Ik weet wat een visuele beperking is	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb de kennis om mij in te kunnen leven in het dagelijks functioneren van iemand met een visuele beperking	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou niet samen willen werken met mensen met een visuele beperking	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen met een visuele beperking maken mij angstig	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou geen contact willen hebben met mensen met een visuele beperking	☐	☐	☐	☐	☐
Het hebben van een vriendschap met iemand met een visuele beperking zou ik geen probleem vinden *	☐	☐	☐	☐	☐
Het hebben van een romantische relatie met iemand met een visuele beperking zou ik geen probleem vinden *	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen met een visuele beperking maken mij boos	☐	☐	☐	☐	☐

OVER MENSEN MET EEN VISUELE BEPERKING

Hieronder staat een aantal uitspraken over mensen met een visuele beperking. Wilt u de uitspraken lezen en aangeven in hoeverre u het met deze uitspraken eens bent?

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
Mensen met een visuele beperking worden minder serieus genomen	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen met een visuele beperking vermijden bepaalde sociale situaties	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen met een visuele beperking voelen zich op hun gemak in sociale situaties *	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen met een visuele beperking hebben meer last van schaamte	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen met een visuele beperking wekken medelijden op	☐	☐	☐	☐	☐
Goed ziende mensen discrimineren mensen met een visuele beperking	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen met een visuele beperking hebben meer hulp nodig dan er nu al geboden wordt	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen met een visuele beperking kunnen hetzelfde werk doen als mensen zonder visuele beperking *	☐	☐	☐	☐	☐

OVER MENSEN MET EEN VISUELE BEPERKING

Kunt u voor de volgende tegenstellingen aangeven wat uw verwachtingen zijn bij mensen met een visuele beperking? Geef dit aan door een kruisje op de lijn te zetten. Die mensen zijn...

Sociaal	-----	Teruggetrokken
Goed gehumeurd	-----	Snel geïrriteerd
Verantwoordelijk	-----	Onbetrouwbaar
Kalm	-----	Prikkelbaar
Open voor nieuwe ervaringen	-----	Niet open voor nieuwe ervaringen

Welke vervolgopleiding verwacht u dat iemand met een visuele beperking behaald heeft?

- Geen vervolgopleiding HBO
 MBO WO

Op welk niveau verwacht u dat iemand met een visuele beperking werkt?

- Geen vervolgopleiding vereist HBO - niveau
 MBO- niveau WO - niveau

Wat verwacht u van de werksituatie van mensen met een visuele beperking?

- Parttime Vrijwilligerswerk
 Fulltime Werkloos

Waar verwacht u dat iemand met een visuele beperking werkt? (3 antwoorden mogelijk)

☐ Administratief werk	☐ ICT	☐ Economie
☐ Bouwsector	☐ Juridisch	☐ Techniek
☐ Commercieel/Media	☐ Onderwijs	☐ Logistiek/Transport
☐ Detailhandel	☐ Vertegenwoordiger	☐ Defensie
☐ Horeca	☐ Muziek/kunst	☐ Zorg

Bent u eerlijk geweest? Geef dit aan door een kruisje op de lijn te zetten.

Nee |-----| Ja

Bijlage 3. Foto blij

Bijlage 4. Zielige foto

